

OSMANLI ARAŞTIRMALARI
XIX

Neřir Heyeti — Editorial Board

Halil İNALCIK — Nejat GÖYÜNÇ
Heath W. LOWRY — İsmail ERÜNSAL
Klaus KREISER — A. Atilla ŐENTÜRK

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
XIX

İstanbul - 1999

Sahibi : **ENDERUN KİTABEVİ** adına İsmail Özdoğan

Tel: (0212) 518 26 09 Fax : (0212) 518 26 63

Yazı İşleri Sorumlusu : Nejat GÖYÜNÇ

Tel: (0216) 333 91 16

Basıldığı Yer : **KİTAP MATBAACILIK**

Tel: (0212) 567 48 84

Cilt : **FATİH MÜCELLİT**

Tel: (0212) 501 28 23 - 612 86 71

Adres : **ENDERUN KİTABEVİ** Büyük Reşitpaşa Cd. Yümnü İş Merkezi No: 46
Beyazıt - İSTANBUL Tel. (0212) 528 63 17 - 528 63 18

HZ. MUHAMMED'İN BİR MEKTUBU - SATIN ALINMASI
ARŞİVCİLİK BAKIMINDAN DEĞERİ

Ishak KESKİN

Diplomasi, devlet adamlarının veya bunların temsilcilerinin, ülkeleri arasındaki, siyasi ilişkileri düzenleme faaliyeti olup, çoğunlukla siyasî konularla bağlantılı ve genellikle gizli yürütülen milletlerarası bir ilişki şeklindedir¹. Diplomat ise, oluşturulan politikayı kendi hükûmeti veya devleti adına karşı ülkeler nezdinde yürüten ve kendi ülkesi adına yapılan işten destek ve menfaat sağlamaya çalışan görevlidir². Diplomasinin hedefi, devletlerarası meselelerin barış yoluyla halli ve muhtelif devletler arasında uyumun tesis edilmesidir. Devletlerarası anlaşmazlıklar; müzakere, arabuluculuk ve taraflarca seçilmiş bir hakem usulüyle halledilir³. Bu şekliyle diplomasi tarihin ilk yıllarından itibaren hep var olagelmıştır. Bu durum ister tarihin ilk yıllarında gelişmemiş toplumlarda, isterse eski Ön Asya devletlerinde, Hititler'de, Eski Mısır'da, Yunan-Şehir Devletleri'nde, Roma ve Bizans'ta ve Bizans diplomasinden derin şekilde etkilenen Rus diplomasisinde ve İslâm öncesi Türklerde hemen hiç değişmeksizin devam etmiştir⁴.

¹ İler Turan, "Milli Gücün Unsuru Olarak Diplomasi", *Dış Politika*, (1972), II/4, 34.

² Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ankara 1991, s. 1.

³ Muhammed Hamidullah, *İslâm'da Devlet İdaresi*, ter. Kemal Kuşçu, Ankara 1979, s. 245-46.

⁴ Tarih öncesi topluluklarda, eski Ön-Asya devletlerinde, Hititler ve Eski Mısırlılar'da, Eski Yunan-Şehir Devletleri'nde, Roma ve Bizans'ta uygulanan diplomasi için bkz. Hüner Tuncer, *a.g.e.*, s. 1-16.; Bizans diplomasinden etkilenen Rus diplomasinin temel karakterini, Çar I. Petro'nun İstanbul'a gönderdiği P. A. Tolstoy'a verdiği talimattan anlamaktayız. Bu talimatın temel unsurları Bizans diplomasinin karakterine oldukça yakındır. Yukarıda bahsi geçen Hüner Tuncer tarafından kaleme alınan eserdeki bilgilerle Çar I.

Diğer milletlerde olduğu gibi islâm öncesi Mekke Araplarının da, diplomasi ve yabancılarla münasebetler gibi konularda eski teâmül ve âdetlere sahip olduğu bilinmektedir⁵. Kureyşliler, ticarî ilişkilerin düzenlenmesini sağlamak, savaş hali ve soğuklukların giderilmesi için, kabilelere elçiler gönderirlerdi. Mekkeliler (m. 467), Hâşim b. Abdülmenaf ve üç kardeşini, ticaret yapabilmek amacıyla Bizanslılar, Sâsâniler, Habeşliler ve Himyerliler (Yemenliler)'le münasebetlerde bulunmak üzere bu ülkelere göndermişler ve ticarî mübâdele şartlarını tesbit etmişlerdir. Bundan sonra da kervan yollarında insanların ve ticarî emtianın hiçbir zarara veya yağmaya uğramaması ve geçişlerin serbestçe sağlanması için, kervan yolları üzerinde oturan kabilelerle de antlaşmalar yaptıkları bilinmektedir. Bu tarihten kısa bir süre sonra da Mekke'de, veraset yoluyla gelen bir başkanın idaresinde çalışan bir daimî hariciye başkanlığının ilk nüvesi oluşmuştur. Mekkeliler, aralarında savaş hali ve soğukluk bulunan kabilelere gönderdikleri elçileri Adî b. Kâ'b kabilesinden seçerler ve bu elçilere "sefir münâfir" ünvanını verirlerdi⁶. Gönderilen elçiler, gittikleri yerlere hediyelerle giderler, iyi karşılanırlar ve elçilere dokunulmazdı. Elçilerin dil bilmeleri hususuna özen gösterilmesine rağmen, bazan yanlarında tercüman da bulundurulabilirdi.

Hz. Muhammed, nübüvvet ile görevlendirildiğinde idaresini yürüttüğü topluluk henüz bir cemaat niteliğini taşıdığından, Mekke'de Kureyşliler'in müslümanlar üzerinde uyguladıkları ambargonun kaldırılması hususunda Kureyşliler'le yaptığı müzakere ve görüşmelerin diplomatik bir vasfı bulunmadığı belirtilmektedir⁷. Ancak, Medine'ye hicretten sonradır ki, bir şehir-devlet teşkilâtı içinde diplomatik faaliyetler kendisini göstermiştir. Hz. Muhammed,

Petro'nun talimatı karşılaştırılabilir. Çar I. Petro'nun talimatı için bkz. Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya: XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşı'na Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)*, Ankara 1970, s. 2-3,15-16; İslam öncesi Türklerde uygulanan diplomasi için bkz. İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1997, s. 278.

⁵ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, ter. M. Sait Mutlu-Salih Tuğ, İstanbul 1969, II, 256; Mehmet İpşirli, "Elçi" mad., *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XI, s. 3.

⁶ Hz. Ömer de bu kabileye mensup olup, İslâm'ın ilk yıllarında bu görev ona verilmiş ve müslüman oluşuyla da bu görev kendisinden alınmıştır.

⁷ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 258-259; Bu dönemde müşriklere yapılan sözlü davetleri de diplomatik faaliyetler çerçevesinde değerlendirenler bulunmaktadır. Bkz. Mehmet Ali Kapar, "Hz. Peygamber'in Diplomatik Münasebetlerine Genel Bakış", *İslâmî Araştırmalar*, (1987), 5, s. 71.

Medine'ye hicretinin henüz ilk haftasında bölgede yerleşik Arap ve Yahudi kabileleriyle, bunları bir şehir-devlet yapısı içinde teşkilâtlandırmak ve daha sonraları da Medine ile Kızıl Deniz arasında oturan kabilelerle askerî ittifaklar kurmak için girişilen müzakereleri bizzat yönetmiştir. Daha sonraları ise, müslüman olduklarını bildiren ve düşman kabilelere karşı yardım istenmesi gibi nedenlerle, Arabistan'ın çeşitli bölgelerindeki kabilelerden gelen elçileri kabul etmiştir. Nihayet ilk ciddi ve gerçek diplomatik faaliyet, Bedir savaşından sonra (hicri 2. yıl), Habeşistan'a göç eden müslüman muhacirlerin teslimini isteyen Mekkeli müşriklerin Habeşistan'a bir heyet göndermelerinin akabinde, müslüman muhacirler lehinde tavassutta bulunmak üzere Amr b. Ümeyye ed-Damrî'nin elçi olarak Habeşistan'a gönderilmesiyle başlamaktadır.

Medine'ye hicretten sonraki ilk on yıl içinde Hz. Muhammed, yeni oluşturulmaya çalışılan Medine Şehir-Devleti'ne engel ve tehlike teşkil eden unsurları büyük bir ustalıklı ortadan kaldırdıktan sonra, Arap Yarımadası'nın hâkimiyetini eline geçirdi ve Arap kabilelerini tek bir yönetim altında teşkilâtlandırmayı başardı⁸. Yine Kureys'in siyasî faaliyet ve tesirleri, askerî güçten çok siyasî hareketlerle etkisiz hale getirilmiştir. Yapılan üç savaş (Bedir, Uhud ve Hendek Savaşları), Kureys'in askerî gücünü ortadan kaldırmaya da psikolojik açıdan morallerini çökertmek için yeterli oldu.

Hicretten (m. 622), sonra Medine-Şehir Devleti'nin kurulmasıyla devlet geleneğinde yeni bir dönem başlatılmış ve kurulmuş olan şehir devleti, hükümlerine haklarına sahip olacak şekilde teşkilâtlandırıldıktan sonra; dinî, siyasî ve askerî alanlarda kararlar alınmış ve komşu devlet başkanlarıyla Arap kabile reislerine, İslâm'a davet için mektuplar yazılmıştır. Hz. Muhammed, Medine ve çevresindeki Arap kabileleriyle irtibat ve ittifakı hemen tesis etmesine rağmen, komşu devlet hükümdarlarına elçi gönderme işini Kureysle yaptığı Hudeybiye Musalahası'ndan hemen sonraya bırakmıştır⁹. Bu diplomatik girişime -irili ufaklı pek çok devletçiğe hükmetmekte olduklarından- emir-komuta yetkisini elinde bulunduran büyük devletlerden başlanmıştır. Nitekim resmî yazışmaların hükûmî şahsiyeti temsil yetkisine sahip olanlarla yapılması

⁸ *Sîret Ansiklopedisi*, haz. Afzalur-Rahman ve ter. komisyonu, İstanbul 1996, I, 361-62.

⁹ Abidin Sönmez, *Rasulullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, İstanbul 1990, s. 58; "Diplomatik" mad., *DİA*, IX, s. 360.

gerekliliği¹⁰, uluslararası diplomatik usullere uygun bir davranış olduğu gibi, karşı tarafın tepkisini çekmemesi ve hükümlerine haklarına saygı prensibi açısından da önemli bir husustur. Hz. Muhammed, bu davranışıyla tepki almamaya ve ilişkiler çerçevesinde evrensel bir ilâhî dînin peygamberi olarak insanlığı İslâm'a davet ve onları bu idealin etrafında toplamaya gayret etmiştir

Hz. Muhammed, ülkenin çeşitli bölgelerinde bulunan kabile şeflerine, zekât, vergi (cizye), toplayıcılarına ve kendi temsilcilerine zek_tla ilgili düzenleme ve kuralları, Kur'an'ın emirlerini, mal ve toprakların bağış belgelerini ve farklı nitelikleri ile diğer düzenlemeleri ihtiva eden pek çok mektup yazdırmıştır. Ancak bu çerçevede yazılan en önemli mektuplar, Arap Yarımadası çevresindeki sekiz devlet başkanına yazılanlardır. Bu mektuplar, (h. 6. Yılda) Hudeybiye Musâlahası'ndan sonra yazılmış¹¹ ve mektupları götüren elçiler ise muvakkat bir süre için gönderilmişlerdir. Bu elçilerden başka, casusluk ve ticarî durumun tesbitini yapmak üzere, diğer tarafla diplomatik ilişkiye geçilmezden evvel buralara uzun zaman önce gönderilen elçiler de mevcuttur¹². İslâm'a davet mektuplarını çoğunlukla aynı zamanda bir vahiy kâtibi de olan Zeyd b. Sâbit ve Ubey b. Ka'b yazmaktaydılar. Bunların yanında gizli veya açık bir çok hususların yazılmasında bunlar gibi daha birçok kâtip görevlendirilmiştir¹³.

Müslümanların diplomatik münasebetlerinin Hz. Muhammed dönemi de dahil olmak üzere pek çok nedeni vardır¹⁴. Bunlar: Esir değişimi, İslâm'ın tebliği, bir üçüncü ülkede bir düşmanın tertip ve desiselerine engel olma arzusu veyahut yabancılar yanında kalan müslümanların içinde buldukları şartların ıslâhı ve düzeltilmesi, nikâh talebi, mülteci müslümanların geri gönderilmesini talep, takviye güç gönderilmesini isteme, antlaşma ve muâhedelerin ahdi ve her türlü haber alma işleri gibi nedenlerdir. Yetişmiş nitelikli diplomat bulunmadığından, durum ve şartlara göre en liyakatli kimseler elçi olarak gönderilmişlerdir. Müslüman olmayan kimselerden dahi elçi olarak gönderilenler bulunmaktaydı. Dinî amaçlı gönderilen bir elçide; hitabet ve ikna kâbiliyeti, dîni

¹⁰ Abidin Sönmez, *a.g.e.*, s. 45-46.

¹¹ *Sîret Ansiklopedisi*, I, 464-65.

¹² Muhammed Hamidullah, *İslâm'da Devlet İdaresi*, s. 235-45.

¹³ Abidin Sönmez, *a.g.e.*, s. 57.

¹⁴ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 259-60,266; Mehmet İpşirli, *a.g.mad.*, *D/İA*, IX, s. 4.

eğitim, dîni vecîbeleri yerine getirmede titizlik, fiziksel düzgünlük -ki bu konu Hz. Peygamber tarafından özellikle tavsiye edilmiştir¹⁵ - algılama kabiliyeti, dürüstlük, bilgi ve kitabet yeteneği gibi vasıflar aranan şartlardandı. Suriye, Irak ve Habeşistan'a elçi gönderilirken, daha önceleri o bölgelere gitmiş kişilerden olmalarına ve özellikle gönderildikleri ülkenin dilini bilmelerine dikkat edilirdi. Terk edilmeyen diğer bir husus ise, devlet büyüklerine verilmek üzere elçilerle birlikte hediyelerin gönderilmesidir.

Gönderilen mektuplar, sadece davet niteliği taşımadığı gibi konuları ve yazılış sebepleri de farklıdır¹⁶. Bunları; yeni antlaşmaların imzalanması veya eskilerin yenilenmesi, İslâm'a davet, arâzi ve bu arâzilerin gelirlerinden atıyyeler, emân ve tavsiye mektupları, memur tayinleri; vazifelerin tesbiti ve bu vazifelerin ifası sırasında davranış şekilleri, bazı kimseler hakkında istisna teşkil eden hükümlerin tesbiti şeklinde gruplandırmak mümkündür. İslâm'a davet mektuplarından devletler hukukunu ilgilendirenler, İslâm inancına ait hususları açıklamaktadır. İç hukuku ilgilendiren hükümler ise, müslüman olan yetkililere ve temsilcilere yine İslâmî inancın temel prensiplerini içeren ve bu doğrultuda yapılan tavsiyelerden ibaret olan bir genelge niteliği taşımaktadır. Bunlar, daha çok fikhî hükümleri ve müslümanların görevlerini içermektedir.

Diplomatik münasebetlerde bulunmak üzere gönderilen elçilerin isimleri ve gönderildikleri ülkeler de şöyledir¹⁷ : Habeş Meliki Necâşi'ye Amr b. Ümeyye ed-Damrî, Bizans İmparatoru Herakleios'a Dihye b. Halife el-Kelbî, Mısır İskenderiye Kırâlı Mukavkıs'a Hâtıb b. Ebî Beltea, Sâsâni İmparatoru Hüsrev Pervîz'e Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî ve Yemâme Hâkimi Hevze b. Ali el-Hanefî'ye Sâlit b. Amr el-Amirî. M. Mayıs 628 (h 7. yılın başında) ve aynı günde hareket etmiş olan bu elçilerden başka, Gassân Meliki Cebele b. Eyhem'e Şücâ b. Vehb el-Esedî, Busrâ Valisi'ne Hâris b. Umeyr el-Ezdî ve Hâris b. Ebî Şemir'e, Uman Hâkimleri Ceyfer ve Abd el-Cülendâ kardeşlere Amr b. As ve Bahreyn Valisi Münzir b. Sâvâ'ya Alâ b. Hadramî. Bu elçilerden başka birçok elçiden bahsedilmektedir.

¹⁵ Mehmet Ali Kapar, a.g.m., s. 72-73.

¹⁶ Abidin Sönmez, a.g.e., s. 44-45,63-64.

¹⁷ Mehmet İpşirli, a.g.mad., *DİA*, IX, s. 3; Abidin Sönmez, a.g.e., s. 59-60.

Hız. Muhammed'in göndermiş olduğu mektuplara muhatap devlet başkanları ve kabile reislerinin tepkileri de farklı olmuştur¹⁸. Bunları; mektubu yırtarak sert tepki gösterenler, durumu ihtiyatla karşılayanlar ve davet sonucu İslâm'ı seçenler şeklinde üçe ayırmak mümkündür. Bizans İmparatoru ve Habeş Meliki gönderilen mektupları saygı ile karşılamışlardır. Ancak bunların aksine Sâsâni İmparatoru ve Bizans'ın Şam Valisi Hâris b. Ebî Şemir, tepkilerini sert şekilde ortaya koymuşlardır. Bu davet karşısında Bahreyn Valisi Münzir b. Sâvâ da müslüman olmuştur.

Komşu devlet başkanları ve kabile reislerine yazılan mektupların bir kısmı itina ile korunması sonucudur ki, asırlar sonra ortaya çıkmışlar ve değişik yollarla bugüne kadar gelmişlerdir¹⁹. Çeşitli din ve devlet büyüklerine gönderilen mektupların çoğu hadis ve İslam tarihiyle ilgili tarih kitaplarında kendilerine yer bulmuşlardır. Bu mektupların kimi devlet, kabile veya aile arşivlerinde saklanmış, kimi manastır kütüphanelerinde gizlenmiş, kimi de mukaddes emanet olarak bohçalar içinde korunmuş olarak günümüze kadar ulaşmışlardır. Bunlardan İskenderiye Kralı el-Mukavkıs'a, Bahreyn'de el-Ahsa Valisi el-Münzir'e, yalancı peygamber Müseylimetü'l-Kezzab'a ve Haris b. Ebî Şemir'e gönderilen mektuplar, İstanbul Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü'nde; Habeş Meliki Necaşi'ye gönderilen mektup, Şam'daki bir şahısta; Bizans İmparatoru Herakleios'a gönderilen mektup, Ürdün'de; Sâsâni Kısırâsı Hüsrev Pervîz'e ve Uman Melikleri Ceyfer ve Abd el-Cülendâ kardeşlere gönderilen mektubun ise Lübnan Dışişleri eski bakanlarından Monsieur Henri Pharaon'da bulunduğu dair bilgiler mevcuttur. Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü'nde bulunan ve El-Mukavkıs'a, Haris b. Ebî Şemir'e, el-Ahsâ valisi el-Münzir'e ve yalancı peygamber Müseylimetü'l-Kezzab'a gönderilen mektuplardan bugüne kadar sadece el-Mukavkıs'a gönderilen mektup teşhir edilmektedir²⁰.

¹⁸ Abidin Sönmez, *a.g.e.*, s. 60-62.

¹⁹ Muhammed Hamidullah, *Hız. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, ter. Mehmet Yazgan, İstanbul 1990, s. 73-161.

²⁰ 1996 yılına kadar yalnızca Hız. Muhammed'in el-Mukavkıs'a gönderdiği mektubun Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü'nde teşhir edildiği bilinmekteydi. Bu yılda yapılan envanter sayımı sırasında diğer üç mektubun da ülkemizde bulunduğu anlaşılmıştır. El-Mukavkıs'a gönderilen mektup, Sultan Abdülaziz zamanında satın alınarak İstanbul'a getirilmiştir (Y.A.Hus. nr. 266/93 numaralı bir vesîkada İngiliz Alfred Wilkenson ve Sardunyalı Lorenzo Necini'den 1277 tarihinde bir mektubun satın alındığı belirtilmektedir, ancak mektubun kime yazıldığı hakkında bilgi verilmemiştir. Bu mektup, muhtemelen el-

Her resmî vesîkâda olduğu gibi Hz. Muhammed'in mektuplarında da bir takım ortak özellikler bulunmaktadır. Devrin diplomasisi ve yazı şekli, gramer yapısı, yazının yazıldığı malzemenin ve kullanılan mürekkebin yapılış tarzı gibi özelliklerden yola çıkarak, bu mektupların orijinal nüsha olduklarına karar verilebilmektedir. Bu mektupların diplomatik özellikleri, devrin resmî yazışmalarında uygulanan diplomatik usuller bakımından da önem taşımaktadır. Şimdi bu mektupların diplomatik ilmi bakımından önem taşıyan özelliklerini belirtelim:

Hz. Muhammed'in mektuplarının günümüze kadar ulaşan orijinallerinden, yabancı devlet başkanlarına gönderilenler parşömen, Arap kabile reislerine gönderilenler ise deri üzerine kûfi yazı karakteri ile yazılırlardı²¹. Mektuplarda devamlı yer verilen ve nadiren terk edilen temel unsur; Kur'an'da zikredildiği ve bugün kullanıldığı şekliyle olabildiği gibi kısa da yazılabilen *besmele*dir. *Unvan ve elkab*, mektupların giriş kısımlarının temel unsuru olup, daima muhafaza edilmiştir. Metnin kimden kime gönderildiğini belirten bu bölüm "*min fulân ilâ fulân*" tabirinde en genel ifadesini bulur. Burada gönderenin ve ardından gönderilenin ismi zikredildikten sonra, Allah'a *hamd ü senâ* edilerek belirtmek istenen husus/hususlar aktarılır. *Selâm*, hitap ifâdesinden sonra veya metnin sonunda yazılırdı. Nihayet mühür ve imza ile mektuba son verilirdi. Kullanılan mühür, Hz. Muhammed'in parmağındaki gümüş yüzüktü ve bu olmadığında mektup, uygun şekilde çamurla mühürlenirdi.

Mukavvîs'a yazılan mektuptur.). El-Ahsa valisi el-Münzir'e yazılan mektup, bugün İstanbul Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü'nde 21/397 envanter numarasında kayıtlıdır. Yalancı peygamber Müseylimetü'l-Kezzab'a gönderilen ve 21/169 envanter numarasında kayıtlı mektup ile Hâris b. Ebî Şemir'e gönderilen ve 21/674 envanter numarasında kayıtlı mektup, yine İstanbul Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü'nde bulunmaktadır. Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü ve varlığından yeni haberdar olunanlarla burada bulunan diğer kutsal emanetler hakkında daha geniş bilgi için bkz. Tahsin Öz, *Hırka-i Saadet Dairesi ve Emanat-ı Mukaddese*, İstanbul 1953, 5 vd.; Mehmet Ali Eren, "Kutlu Belgeler", *Aksiyon* (1996), 81, s. 30-35; Hilmi Aydın, "Dünyanın En Bahtiyar ve Müstesna Emanethanesi: Hırka-i Saadet Dairesi", *Tarih ve Medeniyet* (1996), 31, s. 12-16; Hilmi Aydın, "Dest-mâl'de muhteşem Teşhir", *Tarih ve Medeniyet* (1997), 34, s. 8-13. Hilmi Aydın, "Mukaddes Emanetlerimiz", *Tarih ve Medeniyet* (1999), 61, s. 50-59.

²¹ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 260-61; "Diplomatik" mad., *DİA*, IX, s. 362-63; Abidin Sönmez, *a.g.e.*, s. 47-53; Mehmet Ali Kapar, *a.g.m.*, s. 73.

Diğer taraftan bu mektupların orijinal olup olmadıklarını anlamının altı kuralını Muhammed Hamîdullah²²: 1) Müslüman olan veya bağlılıklarını belirten kabilelere yazılan ve yalnızca dîni görevlerin yapılmasını isteyen mektupların sahil olduğu, 2) Görevleri değil yalnızca hakları içeren veya Hz. Peygamber döneminde olmayan şeyler ihtiva eden belgelerin uydurma oldukları, 3) Tarihçilerin tarihte zikredilenlere uygun şekilde bazı belgeler uydurmuş olabilecekleri, 4) Uzun belgelerin tahrife daha müsait olduğu ve farklılıkları içerebileceği, 5) Belgelerin bazan yazım yanlışlarına sahip olabilecekleri ve 6) İnsanların kendi arzu ve kötü emelleri doğrultusunda aslı metne ilaveler yapmış olabilecekleri şeklinde belirlemiştir.

Çalışmanın asıl konusu bir Gassânî hükümdarı olan Hâris b. Ebî Şemir'e yazılan mektubun Osmanlı Devleti tarafından bir Fransız vatandaşından satın alınması için yapılan yazışmadır. Ancak, bundan önce, Gassânîler hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır:

Gassânîler, Yemen'de yerleşik durumdaki Kahtânîler'in Kehlân kolundan Ezd kabilesine mensupturlar²³. Ezdliler, Yemen'de Serat Dağları'nda yaşamakta iken Ma'rib Su Seddi'nin tahrip olması üzerine (m. 3. asır) kendileri gibi bu bölgede yaşamakta olan bazı kabilelerle birlikte göç etmek zorunda kaldılar. Ezdlerden Umman tarafına gidenler Ezd Umman, güney Suriye bölgesine yerleşenler ise Ezd Gassân olarak bilinirler. Yine Ezd kabilesine mensup Evs ve Hazrec kabileleri de Medine'ye yerleştiler²⁴. Uzun bir yolculuktan sonra Suriye bölgesine gelen Gassânîler, buranın oldukça verimli durumdaki arazilerine, doğal güzelliklerine ve kaynaklarına hayran kalıp yerleşmeye karar verdiler²⁵. Ancak burada yerleşik durumdaki ve Bizans'a tabi olan Kudâa kabilesinin Dacâim koluna mensup Selih Kabilesinin hakimiyeti altına girip, onlara, belli oranlarda vergi ödemek durumunda bırakıldılar. Bir müddet sonra ise, vergi ödemeyi reddedip savaşa tutuştular. Onları ağır bir mağlûbiyete uğrattıktan sonra, Dimaşk ve Tedmür bölgelesini ele geçirdiler. Bizans-İran ilişkilerinde

²² Muhammed Hamîdullah, *el-Vesâiku's-Siyasiyye: Hz. Peygamber döneminin siyasi idari belgeleri*, ter. Vecdi Akyüz, İstanbul 1997, s. 22-26.

²³ Ahmet Subhi Furat, *Arap Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1996, I, 23, 25-26.

²⁴ Gassânîler, İslâm tarihinde önemli bir rol oynayan Evs ve Hazrec kabilelerine Medine'de yerleşik durumdaki Yahudi kabilelerine karşı destek vererek bölgede önemli bir siyasi rol de oynamışlardır (Ahmet Subhi Furat, *a.g.e.*, s.26).

²⁵ Ahmet Ağırakça, "Gassânîler" mad., *DİA*, XIII, s. 397-98.

hep Bizans'ın tarafında yer aldılar. Aralarından birçokları da hıristiyan oldu. Hakimiyetlerini bölgedeki diğer Arap kabilelerine de kabul ettirerek yönetimlerini Kuzey Arabistan'a kadar genişlettiler. Emirleri II. Hâris b. Cebele zamanında (m. 529-569) hânedan en ihtişamlı dönemini yaşadı. Hâris'in ölümünden sonra Hîreliler, Gassân topraklarına büyük bir saldırı düzenlediler, ancak savaş, Gassânlılar'ın galibiyetiyle sonuçlandı. Daha sonraları, muhtemelen Bizans ve Urfa Monofizit kiliseleri arasındaki rekabetten kaynaklanan bir sürtüşme sonucu kendisine düzenlenen bir suikastten sonra Münzir b. Hâris, Bizans ile olan ilişkilerini üç yıl boyunca kesti. Hîreliler'in Suriye topraklarına sürekli saldırılarda bulunmaları Bizans'ın güney sınırını tehdit ettiği sırada İmparator, Gassânlılarla anlaşma yolunu seçti. Hîreliler'i tekrar mağlup eden Gassânîlerle Bizans ilişkileri, bölgede görevli bulunan Bizanslı yetkililerin tesirleriyle tekrar bozuldu ve Gassânî hükümdarları ardı ardına tutuklandılar. Bunun üzerine Gassânî'yi oluşturan kabilelerin her biri kendi reislerini seçerek siyasi birliği bozmayı tercih ettiler. Sâsâniler'in işine yarayan bu dağılımlık hali, Sâsânî Kısrası Hüsrev Pervîz'in bölgeye düzenlediği bir sefer sonucunda bölge idaresinin el değiştirmesine neden oldu (m. 613-614). M. 610 yılında tahta çıkan Herakleios, İmparatorluğu toparladıktan sonra, Sâsâniler'i Nino-va'da ağır bir mağlubiyete uğratarak (m. 628) Suriye'yi tekrar ele geçirdi. Bu dönemde Gassânî sarayında, son Gassânî hükümdarı olduğu kabul edilen Cebele b. Eyhem adında bir hükümdar bulunmaktaydı. Bazı Arap kabilelerinden oluşan 12.000 kişilik orduya kumandanlık eden Cebele, Bizans ordusunun İslâm ordusuna Yermük Savaşı'nda yenilmesi üzerine kendi topraklarına çekilmek zorunda kaldı. Alınan mağlubiyet sonunda Cebele, müslüman olmayı ve cizye ödemeyi kabul etmediği için, beraberindeki 3.000 kişiyle birlikte Bizans'a iltica etmeyi tercih etti.

Gassânîler'le siyasî ilişkiler, Hudeybiye Musâlahası'ndan (h. 6) sonra yazılan İslâm'a davet mektuplarıyla başlamaktadır. Dönemin etkili olan Gassânî reislerinden Hâris b. Ebî Şemir'e, Cebele b. Eyhem'e ve Busrâ Valisi'ne diğer yabancı hükümdarlara yazılan mektuplar gibi aynı dinî gaye ile bu mektuplardan gönderilmiştir²⁶. Cebele'ye gönderilen mektubun metni muhafaza edilmemiştir. Yine elçinin hedefine ulaşmadan öldürülmesinden olsa gerek Busrâ Valisi'ne gönderilen mektup da aynı şekilde söz konusu olmamıştır. Hâris'e

²⁶ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 216-17.

gönderilen mektubun metni ise bazı kaynaklarda belirtildiği şekliyle aşağıya alınmıştır²⁷ :

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla,

Allah’ın Rasülü Muhammed’den Hâris b. Şemir’e: Selâm, hidayete tabi olanlar, Allah’a inanan ve O’nu tasdik eden kimseler üzerine olsun! Sizi bir tek olan, eşi ve benzeri bulunmayan Allah’a inanmaya davet ediyorum. Ülken (seninle güven içinde) kalacaktır.

Mühür: Allah’ın Resûlü Muhammet

Hız. Muhammed, büyük devletlere tabi küçük devlet ve kabile reisleriyle olan diplomatik münasebetlerine, bu devlet veya kabile reislerine hükmeden büyük devletlerle kurmaya çalıştığı diplomatik münasebetlerden ve elde etmeyi umduğu yararlarından ümidini kestikten sonra başlamıştır. Nitekim Bizans ve Sâsânî İmparatorluklarına yazılan mektuplardan umulan sonuçların alınmaması üzerine, bu imparatorluklara tâbi devlet ve kabilelerle diplomatik münasebete geçilmiştir²⁸. Bu dönemde Bizans’a tâbi devletlerden bir tanesi olan Gassânîler, geçirdikleri uzun ve çalkantılı bir dönemden sonra siyasî bütünlüklerini de kaybetmişler ve devleti oluşturan kabilelerin her biri ayrı birer siyasî birlik oluşturarak kendi reislerini seçmişlerdi. Bu nedendir ki Gassânîli üç ayrı emîre (muhtemelen en etkili güce sahip olanlara) İslama davet için mektuplar gönderilmiştir. Bu emîrler Şam valisi ve aynı zamanda Bizans’ın siyasî desteğini sağlamış olan Hâris b. Ebî Şemir²⁹, Busrâ Valisi ve Cebele b. Eyhem’dir³⁰. Cebele’ye gönderilen elçinin ve Busrâ Valisi’nin isimleri hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Busrâ Valisi’ne elçi olarak gönderilen Umeyr ise, bir Gassân reisi olan Şurahbil b. Amr tarafından Mute’de önce tutuklanıp ardından öldürülmüştür³¹.

²⁷ *Sîret Ansiklopedisi*, s. 471; Söz konusu mektup, M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 217; *el-Vesâiku’s-Siyasiyye*, s. 140, tarafından da verilmiş olup, ifadeler anlam değişikliğine mahal vermeyecek şekilde, bazı farklılıklarla birlikte aynıdır. Mektubun Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü’nde bulunan orijinali için Ek 1’e bakınız.

²⁸ Muhammed Hamidullah, *Hız. Peygamber’in Alın...*, s. 115, 160.

²⁹ *Sîret Ansiklopedisi*, s.471.

³⁰ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 216-17.

³¹ Bu kriz Hız. Peygamber’in Mute seferini düzenlemesine neden olmuştur.

Konumuzun temelini teşkil eden Hz. Muhammed'in Gassâni hükümdarına yazdığı mektup ile ilgili asıl yazışma, 1283 tarihinde bir Fransız vatandaşı olan François Perpenyan'ın³² elinde bir nâme-i saadet bulunduğu haberinin alınması hasebiyle Paris'ten getirilerek Meşihat tarafından incelemeye alınmasıyla başlamaktadır³³. François Perpenyan imzalı arzuhale göre Şam Melîki'ne yazılmış olduğu belirtilen mektup, *nezd-i âlide* değerlendirileceği ümidiyle bu şahıs tarafından üçbinbeşyüz liraya satın alınarak İstanbul'a getirilmiş ve mektubun sıhhat bakımından bir incelemeye tabi tutulmasını istemiştir³⁴. Mektubun sıhhati için Hazîne-i hümayûn Vekîli Dairesi'nde Ders Vekîli ve Saray-ı hümayûn Hocası'ndan oluşturulan ilk komisyon toplanmış ve mektubun orijinal olduğu yönünde karar verdikten sonra durumun daha sağlıklı şekilde görüşülmesi ve karara bağlanması için Meşihat'ın konu hakkındaki mütâlaası 29 Ağustos 1866 (18 Rebî'ü'âhır 1283) tarihli arz tezkiresiyle istenmiştir. Meşihat ise konu hakkındaki görüşünü;

... deri üzerine hatt-ı kûfi ile muharrer olmasına ve ba'zı mahallinin fersûde bulunmasına nazaran kadîm bir şey olduğu nümâyân olmuş ise de bu babda şurût-ı isnâd u rivâyet bi'l-külliyeye mefkûd olub, munkati'ü's-sübût olduğundan başka Hâris b. Ebî Şemir Gassânî'ye irsâl buyrulup sûret-i şerîfesi *Mevâhibü'l-ledünniye*'de³⁵ muharrer ve mebsûd olan nâme-i âlî-i hazret-i hilâfet-penâhîye ba'zı kelimât u hurûfı gayr-ı muvâfık görülmüş olmağla, nâme-i mezkûrun nâme-i saadet-nebevî olduğu şer'an rehîn-i merkez-i sübût u sıhhat olamadığı ve bu hâlde nâme-i sa'âdetdir denilerek kaviyyen hükm olunamayacağı.....

şeklinde bildirmiştir³⁶. Bu kısa rapordan da anlaşılacağı üzere uygun olmayan bazı kelime ve harflerin metin içerisinde zikredilmiş olması düşüncesinden hareketle mektubun Hz. Muhammed'e aidiyetine kesin olarak hükmedilemeyeceği sonucuna varılmıştır. Ne var ki uygun görülmeyen bu harf ve kelimelerin neler olduklarına dair bir bilginin verilmemiş olması, satın alınması düşünülen

³² Mabeyn-i hümayûn'a gönderilen sadâret tezkiresinde (Y. A. Hus., nr. 278/39, lef 1) sözkonusu şahsın Latin ırkından olduğu belirtilmektedir. Ancak ismin sonundaki 'yan' ekinden milliyetinin Ermeni olabileceği ihtimalini göz ardı etmemek gerekir.

³³ Yıldız Sadaret Hususi (Y. A. Hus.), nr. 266/93.

³⁴ İrade Meclis-i Mahsus (İ. Meclis-i Mahsus), nr. 1319.

³⁵ Şahabe'd-din Ebî Abbas Ahmed b. Muhammed el-Gassalânî (ölümü h. 923), *el-Mevâhibü'l-ledünniye bi'l-Menhü'l-Muhammediye*, ter. Abdülbâki (Şair Bâki), İstanbul Üniversitesi Yazmalar Kütüphanesi, nr., 7356 (tarihsiz), I, vr. 155b.

³⁶ İ. Meclis-i Mahsus, nr. 1319

mektubun rivayetlerle bizlere kadar ulaşan metinle karşılaştırılmasına mani olmaktadır. Komisyonun tarafından yapılan bu incelemeden sonra mektubun orijinal olamayacağı istikametindeki cevap, Perpenyan'a bir irade ile bildirilmiş ve mektup adı geçen şahsa geri iade edilerek konu kapatılmıştır.

Ancak bu tarihten on yıl sonra, yani 1293³⁷ senesinde yine aynı şahsın elinde *bir kit'a nâme-i celîl-i hazret-i Peygamberî* bulunduğu haberi üzerine mektup, İstanbul'a getirilmiştir. Bu tarihte yapılan yazışmalara ulaşmak mümkün olamamıştır³⁸. Ancak, daha sonraki yıllarda yapılan yazışmalardan; ikinci kez yapılan incelemeden mektubun orijinal olduğu hükmüne varıldığını, dörtbin liraya satın alma akdinin Meşihat tarafından yapılmış olduğunu ve bu bedelin bir irade ile maliyeden ödenmesinin istendiğini anlamaktayız. Daha sonraki yıllarda yapılan yazışmalar ile ödenmesi gereken bu miktarın ödenmediğini ve yazışmaların sürdüğünü görmekteyiz. Bunun üzerine Maliye ve Hariciye Nezâretleri'ne, eski kayıtların gözden geçirilmesi hususunda yazı yazılmıştır. Yapılan araştırma sonucu Fransa sefaretiden gelen tahrir tercümelerinin Sadarete havale edildiği ve Hazine tarafından bu hususa dair bir kaydın bulunmadığı belirtilmiştir. Daha sonra ise konu hakkında bilgisi olabileceği düşüncesiyle dönemin sadrazamı Said Paşa'dan da malumat edinilmesi ve ne yapılması lazım geldiği hususunda kendisiyle müzakere yapılması istenmiştir.

³⁷ Elimizdeki malumata göre mektubun ikinci kez İstanbul'a getirildiği tarihle ilgili çelişki mevcuttur. Bu çelişki mektubun, 1292 tarihinde Meşihat tarafından Mabeyn-i Hümayun'a teslim edildiği şeklindedir. Maddi bir hata sonucu tarihin farklı kaydedilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Tarih farklılığı için bkz. Y. A. Hus., nr. 235/28, lef 2.

³⁸ Meşihat Amed defterlerinde yaptığımız araştırma ile mektup üzerinde ikinci kez yapılan inceleme ve Hz. Muhammed'in Hâris b. Şemir'e göndermiş olduğu mektubun François Perpenyan adında bir zatta bulunup huzûr-ı hilâfet-penâhiye arz olunması ve söz konusu şahsa verilecek dörtbin liranın tesviyesi hakkındaki Meşihat raporunun 7 Haziran 1876 (15 Cemâziye'l-evvel 1293) tarihinde Sadâret'e gönderildiğini anlamaktayız. Defter üzerinde düşünülmüş olan diğer kayıtlar ile söz konusu yazışmaların 12 Haziran 1876 (20 Cemâziye'l-evvel 1293) tarihinde Meclis-i Mahsus'a takdim edildiği, 2 Mart 1884 (5 Cemâziye'l-evvel 1301) tarih ve 96 numaralı irâde-i husûsiye ile ve daha sonraları da 26 Ocak 1884 (28 Rebî'ü'l-evvel 1301) tarih ve 1203 numaralı Hâriciye tezkeresi ile birleştirildiği notunun düşünüldüğünü tesbit ettik (ayrıntı için bkz.; BEO. N.G.G. Defterleri, nr. 529). Bu ip uçları doğrultusunda yaptığımız araştırma neticesinde; söz konusu rapora ve Hariciye tezkeresine ulaşmak mümkün olamadı. Ancak daha sonraki yıllarda yapılan yazışmalardan bu seferki raporun neticesinin olumlu olması sonucu mektubun dörtbin liraya satın alınmasının kararlaştırıldığını .....*evrâk-ı mezkûre meyânında bulunan bir tezkire-i meşihatde nâme-i âli-i mezkûrun emsâliyle bi't-tatbîk sahih ü sâlim olduğu tahakkuk iderek merkûmun dörtbin liraya irzâ edilmiş olduğu*..... şeklindeki ifadeden anlamaktayız (Y. A. Hus., nr. 257/64, lef 1).

Said Paşa, 6 Mayıs 1890 (17 Ramazan 1307) tarihli tezkire-i aliyeye cevaben yazdığı yazıda³⁹; paranın Hazîne-i Maliye'den ödenmesinin gerektiğini, eğer ödenmemiş ise bunun bir sebepten kaynaklandığını, kendisinin Sadâret görevine olayın meydana geldiği tarihten üç yıl sonra başladığını, bundan dolayı söz konusu dörtbin liranın ödenip ödenmediğine dair bir bilgiye sahip olmamasının tabii olduğunu, Sadareti sırasında adı geçen şahıs tarafından kendisine doğrudan bir müracaatın olmayış sebebinin ise 1296 tarihinde tesis olunan *Düstûr*'un *zeyllerinden* birinde⁴⁰ belirtilmiş olan kural gereğince her konunun ilk önce ait olduğu nezaret ve daire tarafından görülmesi ve neticesinin bu nezaret veya daireler tarafından Babîâli'ye bildirilmesi hükmünün getirilmiş olduğunu ve bundan dolayı konuyla ilgili yazışmaların ilgili nezâret veya dâireler vasıtasıyla Babîâli'ye havalesi yapılmış ise kayıtlarının Babîâli ve ilgili nezâret ve dairelerde bulunabileceğini beyan etmiştir. 29 Ekim 1890 (15 Rebiülevvel 1308) tarihli Meclis-i Mahsus mazbatasından⁴¹; 6 Ağustos 1877 (26 Receb 1294) tarihli tezkire-i husûsiyeye göre mektup bedelinin ödenmesi, Fransa Sefareti'nden gelen yazıya göre de Perpenyan'ın söz konusu mektubu beş bin liradan fazla bir bedel ile satın aldığı ve bazı imtiyazlar elde edebileceği (nişân-ı âlî) ümidiyle dörtbin liraya razı olduğu, ancak umduğu imtiyazları elde etmeye muvaffak olamadığı, borç ile satın aldığı mektup için epey bir miktar faiz vermekte olduğu, bundan dolayı dörtbin liranın geçen süre içindeki faiziyle beraber ödenmesini istediği, zaten mektubu İngiltere Müzesi (British Museum)'nin daha fazla bir miktar ile satın alma talebinde bulunduğu, eğer beşbin lira verilirse kendisiyle anlaşmanın mümkün olabileceği şeklinde bilgiler edinmekteyiz. Bu seferki yazışmalarda Perpenyan'ın ilk arzuhalinde mektubu üçbinbeşyüz liraya satın aldığını belirten ifade unutulmuş görünmektedir.

³⁹ Yıldız Esas Evrak (Y. E. E.), nr. 82/15.

⁴⁰ Sadrâzam Said Paşa'nın sözünü ettiği "Nezâretlerle Devâirden Sadârete Yazılacak Tezkirelere Dâir Tezkire-i Sâmiye" için bkz. *Düstûr*, 1. Tertip zeyli, I, 12-13.

⁴¹ Yıldız Sadaret Resmî (Y. A. Res.), nr. 52/29, lef 2. Aynı vesîkadan Hz. Ali tarafından kaleme alınan Kadr Sûresi'nin mektupla beraber satın alındığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hâris'e gönderilen mektup ile Kadr Sûresi'nin aynı envanter numarasında kayıtlıdır. Ancak diğer bir vesîkada başka bir Kadr Sûresi'nin satın alınmasından bahsedilmektedir (Y.A.Hus., nr., 266/93). Ancak Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü'nde Kadr Sûresi şimdilik bir nüshadır. Kadr sûresinin Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü'ndeki orijinali için bkz. Ek 2.

Daha sonraki yıllarda da mektup bedelinin ödenmesi yahut geri verilmesi talebi ile alâkalı yazışmalar devam etmiştir. Mektup bedelinin ödenmemesi veya mektubun geri verilmemesi, Fransız sefaretinin de konuyu ısrarla takip etmesine ve defaatle iltimasta bulunmasına neden olmuştur⁴². 12 Mart 1892 (13 Şaban 1309) tarihli yazışmadan prosedürün halen sürüyor olduğunu ve daha önce beşbin liraya ikna olan Perpenyan'ın dörtbin lira üzerine faiz istemesinden dolayı kabule yanaşmadığını anlamaktayız. Bunun için de Perpenyan'ın beşbin liradan daha az bir bedel ile ikna edilemeyeceği düşünülmüş ve bu miktara adı geçen şahsın ikna edilmesi istenmiştir. Ancak 30 Temmuz 1892 (6 Muharrem 1310)⁴³, 6 Ekim 1892 (15 Rebiülevvel 1310)⁴⁴ ve 20 Temmuz 1893 (6 Muharrem 1311)⁴⁵ tarihli aynı istekleri hâvi yazışmalardan beşbin liranın ödenmediğini ve mektubun da geri verilmediğini öğrenmekteyiz.

Son olarak Perpenyan hakkında hangi amaçla yapıldığı açık olmayan bir tahkikat da gerçekleştirilmiştir⁴⁶. Bu tahkikat sonucu; Perpenyan'ın Latin ırkından, eşinin ise Ninos Adası sakinlerinden olduğu, çeşitli işlerle ilgilendiği ve pederinin isminin de Perpenyani iken sonraları ismin sonundaki (*i*) harfinin atılmış olduğu tesbit edilmiştir.

Buraya kadar yapılan yazışmalar; mektubun Hazine-i hassa'ya konulduğunu göstermektedir. Ancak, yazışmalardan mektup bedelinin ödenmiş olduğuna dair bir bilgiye ulaşmak da mümkün olmamıştır. Mektubun, Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü'nde bulunduğu göre bedelinin de ödenmiş olması gerekir.

Ayrıca mektubun sahih olduğuna dair Meşihat tarafından yapılan tatbik ve tahkik işlemi hakkında tereddütler mevcuttur: Meşihatce yapılan iki ayrı değerlendirmenin olumlu ve olumsuz gibi tamamen birbirleriyle çelişkili sonuç vermesi oldukça ilginçtir. Yapılan işlemin farklılık arzeme gerekçelerini tahmin etmek de güçtür. On yıl sonra değişen ne olmuştu? Hiç şüphesiz ilk akla gelen komisyon üyelerinin değişmiş olduğu ve görevi suistimal ile alakalı bir hususun

42 Y. A. Hus., nr. 257/64, lef 1.

43 Y. A. Hus., nr., 263/24.

44 Y. A. Hus., nr., 266/93.

45 Y. A. Hus., nr., 278/34, lef 1.

46 Y. A. Hus., nr., 278/39, lef 1.

olabileceği (gerçi bunu imtina ederek belirtmek durumundayız) yönündedir. Diğer bir ihtimal ise, bu tür işlemler için somut bir metodun uygulanmıyor olmasıdır.

Diğer taraftan mektubun satın alınma sürecinin arşivcilik açısından değerlendirilmesinin yapılması son dönem Osmanlı bürokrasisi vesikalar üzerindeki işlem hızı ve dairelerin kendi bilgilerinden ne ölçüde yararlanabildiklerinin ve yararlandırabildiklerinin tespiti itibariyle de önem arz etmektedir. Arşiv vesikalarının muamele bakımından analizlerinin yapılabilmesi, Osmanlı bürokrasisinin organize oluş biçimini, bürolarının işleyişini ve yazışmalarda izlenen prosedürleri vuzuha kavuşturması açısından da öneme sahiptir. Bu husus, Osmanlı idarî yapılanması bakımından ayrıca önemlidir. Yazışmayı bu bakımdan ele alacak olursak, Osmanlı idarî yapılanması, büroların işleyişi, yazışmalarda izlenen prosedür ve kurumların bürolarındaki bilgilerinden yararlanabilirlikleri hakkında bir takım ip uçları elde etmemiz mümkündür. Bir kere yazışmanın yapıldığı Tanzimat sonrası daha doğrusu II. Abdülhamit dönemini klasik dönemden ayıran kesin işaretlere sahibiz. *Decentralization* çağı⁴⁷ olarak ifade edilebilen klasik dönemde bir başvurunun yerine getirilmesi daha doğrusu başlayan bürokratik bir işlemin tekemmülünün bu kadar uzun bir döneme sarkması örneğine -timar tevcih işlemleri hariç- pek rastlanmaz. Bu dönemin temel özelliği, başvuruyla başlayan bürokratik bir işlemin aynı vesika üzerinde düşülen ek kayıtlarla (derkenarlarla) tamamlanmasıdır⁴⁸. Öyle ki, bir vesika üzerinde 8-10 veya daha fazla kaydın düşülmesi oldukça olagandı. Kullanılan birtakım işaretler sayesinde de aranılan bilgilere çok kısa sürede ulaşmak mümkün olmaktadır⁴⁹. Satın alma prosedürüyle ilgili yazışmaların yıllar alması

⁴⁷ Halil İnalçık, "Şikâyet Hakkı: Arz-ı hâl ve Arz-ı mahzarlar", *Osmanlı Araştırmaları*, sayı VII-VIII, 1988, s. 43.

⁴⁸ Halil İnalçık, "Osmanlı Bürokrasisinde Aklâm ve Muamelât", *Osmanlı Araştırmaları*, (1980), 1, s. 6-11. Yazıda vesikalar üzerinde yapılan tüm işlemler örnekler şeklinde numaralandırılarak ayrıntılı biçimde verilmiştir.

⁴⁹ Halil İnalçık, "Osmanlı Bürokrasisinde Aklâm ve Muamelât", *Osmanlı Araştırmaları* (1980), 1, s. 5. Müellif makalesinde, Avlonya Defteri üzerinde yaptığı bir deneme ile herhangi bir kaydın beş on dakika içerisinde bulunabileceğini tespit ettiğini belirtmektedir. Burada bilgiye erişim hızından, bir başvurunun ilişkili bulunduğu depodaki kaydına ulaşıldıktan sonraki evre kastediliyor olmalıdır. O dönemde kullanılan tasnif sistemleri ve işaretleriyle belirtilen süre içinde bir başvuruyla başlayan prosedürün arşivdeki veya depodaki ilgili kaydına ulaşmanın *işlem hızı* bakımından mümkün olmadığını ayrıca belirtmek yerinde olacaktır.

ve ulaşılabildiği kadarıyla da kesin olarak vuzuha kavuşturulamamış olması, son dönem Osmanlı bürokrasisinin büyük bir zaaf içerisinde bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Buna karşın klasik dönem Osmanlı bürokrasisinin temelinde var olan hızlı muamelenin ve bürokraside tıkanıklığın pek ender yaşanan bir durum olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Bürokraside artık yerleşmiş durumdaki bu hızlı muamele melekesi, zamanla devletin gelişmesi ve ardından duraklama ve zayıflama ile birlikte gelen problemlerle birlikte devletin diğer kurumları gibi büyük bir bozulma içine girmiştir.

Devletin genelinde yaşanan buna benzer problemler bir takım önlemlerin alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Ve nihayet devletin aksayan kurumlarını ayağa kaldırabilmek için İmparatorlukta son yüzyılın ilk yarısında kesin çizgileriyle ortaya çıkan yenilikçilik ve modernleşme hareketlerine şahit olmaktadır. 19. yüzyılda başlatılan ciddi ve köklü reformlar sayesinde gerilemeye ve değişen dünya şartlarına karşı devletin daha dinamik hale getirilmesi ve daha profesyonel bir bürokrasiye sahip olunması, dolayısıyla bu ölçülere sahip bir devletin varlığı sağlanmaya çalışıldı. Ancak alınan tedbirler beklenen neticeleri beraberinde getirmesi için yeterli olmadı. Aksine devlet daha ciddi ve genişleyen bürokrasiyle büyük sıkıntılara maruz kaldı. İdarî yapıda vuku bulan sürekli daha fazla merkezîleşme, bürokraside yaşanan temel problemlerin kaynağı olarak kendisini hissettirdi. Bu oluşan tabloya rağmen II. Abdülhamid tarafından Babiâli'nin neredeyse devre dışı bırakılarak ve idarî birimlerin bazı bölümlerinin dengi bürolarının Yıldız Sarayı dahilinde oluşturulması neticesinde Babiâli'den bilgi akışı büyük ölçüde kesildi. Ancak Babiâli fonksiyonlarını kaybetmedi; bunun aksine faaliyet ve iş hacmi giderek artmaya devam etti. Bu dönemde Babiâli bürolarında ihtisaslaşmanın sağlandığı, iş takibinin daha da kolaylaştığı ve ast ve üstler arasındaki evrâkın ulaşım süratının arttığı belirtilmektedir⁵⁰. Ancak durumun hiç de böyle olmadığını, yukarıda sözü geçen mektubun satın alma işlemi sırasındaki muamelenin yıllarca sürmesinden ve bundan da önemlisi resmî bir dille ifade edilmiş olan satın alma ile ilgili kayıtların *Hazîne-i hâssa*'da bulunamayacağı şeklindeki acı itiraf açıkça ortaya koymaktadır. Bu noktada nezaret ve dairelerin ihtiyaç duydukları sıhhatli ve nitelikli belge ve bilgiyi yeterli derecede kullanmada bir takım problemlerinin olduğunu, bundan dolayı bu kurumların idarî konularda

⁵⁰ İlber Ortaylı, "II. Abdülhamid Devrinde Taşra Bürokrasisinde Gayrimüslimler", *Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri –Bildiriler-*, İstanbul 1994, s. 165-166.

arşiv kayıtlarından yeterli derecede yararlanamadıklarını, eksik bilgilenme dolayısıyla da muâmelelerin tamamlanamadığını, kayıtların düzenli tutulmasında güçlüklerin yaşandığını, kısaca Osmanlı kurumlarında yeterli ve etkin bir belge yönetimi alt yapısının maalesef oluşturulamadığını belirtmek mümkündür. Kayıtların tutulduğu ve korunduğu daire ve büroların, sahip oldukları varlıkları kullanabildikleri ve kullandırabildikleri ve de gelecek nesillere sağlıklı biçimde ulaştırabildikleri ölçüde kurumsal bir fonksiyona sahip olabileceklerini de yine burada ifade etmek gerekmektedir.

Durumun daha belirgin şekilde tespitinin yapılabilmesi için Ziya Paşa'nın Londra'da yayınlanan *Hürriyet Gazetesi*'nde yazdığı iki ayrı örnekten burada bahsetmek yerinde olacaktır: Olayın ilki Mütercim Mehmed Rüşdî Paşa (1811-1882) ile alakalıdır ve onun ikinci seraskerliği sırasında meydana gelmiştir. Mütercim Mehmed Rüşdî Paşa ikinci seraskerliği sırasında Babiâli'ye top arabalarında kullanılmak üzere kereste talebiyle bir evrak gönderir. Ancak evrak nezaretten nezarete gönderilir ve birkaç ay sonra tekrar Paşa'nın eline gelir. Daireden daireye gönderilişi sırasında evraka yapılan eklemeler dosyayı bir ağaç kadar kalın bir tomar haline getirir. Neticede meselenin halli için kendisi de tekrar evrak gurubunu nezaretlerden birine havale etmek durumunda kalır. Evrak tekrar kendisine geldiğinde ise tomarın öncekine nazaran iki kat daha kalınlaştığını farkeder. İş bu kadarla kalmaz ve yazışmaların yine devamı gerekmektedir. Paşa üçüncü seraskerliği sırasında evrak tomarı ile tekrar karşılaşır. Tomarı incelerken asıl konunun unutulduğunu ve meselenin ormanlarla ilgili bir nizamnâmeye intikal ettiğini görünce daireleri daha fazla sıkıntıdan kurtarmak için tomarı odada yanan sobaya atıverir⁵¹. İkinci olay ise yine Ziya Paşa tarafından belirtilmektedir ve bir köprü tamiriyle alakalıdır. Bir bölgenin valisi, baharda meydana gelebilecek su baskınlarından doğacak zararın önüne geçebilmek için yıkılmış bir köprünün tamir gerektirmesi dolayısıyla Babiâli'ye müracaatta bulunur. Yazı uzun süre Babiâli'de bir torbada bekletildikten sonra Meclis-i Vâla'ya havale edilir. Bir müddet burada bekletilen evrak nihayet işleme alınır. Konunun görüşülmesi sırasında azadan bir zat ahaliden cebren para toplanmak suretiyle mağdur edilmemesi için köprünün devlet tarafından yapılmasını ister. Mâliye'den bir başka aza ise

51 İhsan Sungu, "Tanzimat ve Yeni Osmanlılar", *Tanzimat I*, İstanbul 1940, s. 818-820; Carter V. Findley, *Kalemîyeden Mülkiyeye: Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, çev. Gül Çağal Güven, İstanbul 1996, s. 233.

devletin böyle her şeyi karşılayabilecek güçte olmadığını beyan eder. Sonra karar olarak durumun yine de Mâliye'ye sorulması uygun bulunur. Bir müddet sonra Maliye'ye ulaşan evrak, uzun süre bu daire bürolarında dolaştıktan sonra Divân-ı Muhâsebât'a havale edilir. Burada da kesin bir çözüme kavuşturulamaz. Yine de Meclis-i vâla'nın onayına sunulması uygun görülür. Evrak nihayet burada güç bela müzakereye alınır. Ancak o vakte kadar müzakereye bulunmuş olan azalar değiştiğinden evrak, yeni işleme konuluyor gibi muameleyle alınır. Müzakere sırasında yeni kimi azalar köprünün gerekli olup olmadığı, eğer gerekli ise inşaat masrafının ne hazineye ve ne de ahaliye yükletilmesinin lüzumu üzerinde durur, kimi de masrafın *derece-i mutedilede ve nizama muvafık raddede* olup olmadığını anlaşılması için resmin ve keşif defterinin gönderilmesi istikametinde cevap yazılması üzerinde görüş beyan eder. Ancak hazineye ve ahaliye hiçbir yük yüklemeksizin köprünün yapılamayacağını ve keşif için mahallinde bir mühendisin bulunmadığını kimse düşünmez. Buna rağmen durumun mahallinde görülmesi kararına varılmıştır. Keşif sırasında artık mevsim çoktan dönmüş, ırmaklar coşmuş, bağları harab etmiştir bile. Ahali duruma şahit olduğunda artık iş işten geçmiştir. Keşfe gelen yetkililer ise işe yeniden başlar, durum Babıâli'ye keşif defteri hazırlanmak suretiyle bildirilir. Babıâli'ye ulaşan evrak, eskiden olduğu gibi yine daireleri tek tek dolaştırılır. Bundan sonra da defterin nafia nizamnâmesine uygunluğunun araştırılması için Nafia Nezareti'ne havale edilir. Bu kez köprünün inşaatında kullanılacak malzemeler teferruatlı şekilde belirtilmediği için nizamnameye uygun bulunmaz ve bundan sonra dahi evrak, daireler arasında altı ay kadar dolaştırılır. Kısaca ilk başvuruyla gelinen zaman arasında iki yıla yakın bir zaman çoktan geçmiştir. Memurlar yine değişmiş ve köprü hala harap şekliyle tamirinin yapılacağı günü beklemektedir. Bu ikinci örnek faraziye üzerine kurulmuştur. Ancak benzer bir prosedürün nasıl bir muameleyle tabi tutulacağı ve hangi nezaret ve dairelerde işlem göreceği hakkında bizlere çok açık bir fikir vermektedir. Nitekim incelemiş olduğumuz satınalma prosedürüyle ilgili yazışmaların yıllarca sürmesi ve buna rağmen bir türlü kesin şekilde neticelenmemesi böyle bir olayı pratik olarak da mümkün kılmaktadır.

Ziya Paşa'dan naklen bu iki misal, yazışmaların nasıl içinden çıkılmaz ve akıllı olmaz bir hal aldığı çok net bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu iki örnek aktarıldıktan sonra klasik dönemde buna benzer işlemlerin nasıl yürütüldüğü şöyle izaha çalışılmıştır: Önceki dönemlerde bu tür muameleler, merkez

dışındaki idarî mekanizmalar tarafından onların belli ölçülerdeki özerklikleri dolayısıyla durumdan merkezin dahi haberi olmaksızın asgari masrafla bertaraf edildiğini belirtir⁵². Ancak Tanzimat sonrası dönemde, mahalli idarelerin yetkilerinin büyük ölçüde kırılması ve bu yetkilerin merkeze devri bürokraside büyük tıkanıklıkları beraberinde getirmiştir. Bu dönemde tek vesîka üzerinde muamele esası da terk edilerek husus üzerinde yapılan muamelelerin her biri ek (lef) olarak asıl vesîkaya ilâve edilmeye başlanmıştır⁵³. Başvuruların büyük bölümü de çoğunlukla anlaşılmasız nedenlerle türlü kalemlerden geçirilirdi⁵⁴. Böylece çeşitli kalemlerden geçirilen başvuru, her bir büronun cevabî yazılarıyla kalınlaşmaya başlar, neticede artık ortaya çıkan vesîka gurubunu elde taşımak güçleşmiş, sarılıp açılmaktan dolayı kirlenmiş ve yıpranmış olurdu. Carter V. Findley, Heidborn'dan naklen bu tür muamele tarzının sürekli olarak diğer kalemlere havale etme alışkanlığı nedeniyle gecikmeleri doğurduğunu belirtir. Bu gecikme nedenine arşiv ve evrak odalarında var olan düzensizliği de ekleme yerinde olacaktır. İşlem hızını yavaşlatan diğer hususları da şöyle belirtmek mümkündür: İç ve dış problemlerin giderek artması, konunun bazen bürokratik engeller bazen diplomasi ve denge siyasetleri sebebiyle çok defa sürüncemede kaldığı, uzun süre de muamelelerin öylece bekletildiği bilinen vakalardandır. Nihayet maktu maaşların bürokrasiyi arttırdığı da bu kabil nedenler arasında sayılabilir. Lütî Paşa, önceki dönemlerde memurların davalarına ve işlerine mukabil belli oranlarda rüsum veya ücret aldıklarını belirttikten sonra memurlara düzenli ve sabit maaş bağlanmasının işleri eskisi gibi süratle görmemelerine neden olduğunu belirtmektedir⁵⁵. Bu durum da bürolardaki işlerin birikmesine ve işlem hızının yavaşlamasına sebep olmuştur.

52 İhsan Sungu, a.g.m., s. 818,820.

53 Mehmet İpşirli, "Babiâli" mad., *DİA*, 4, s. 384.

54 Carter V. Findley, a.g.e., s. 233-34.

55 Lütî Efendi, *Tarih*, V, 132-33; Mehmet İpşirli, a.g.mad., IV, s. 385.

عقود بهیچ درین کبریا که
 بار سه بر جلدی که بیب معلوم فکما در لیرا امه با دو سه آره لاله کوشه اولین نامه انمن عقده تویه عبایه سیم استکاسیم زاسنا بریا که رگانه برتا به عبایه
 تقدیم کرد که مطالع منظره سخن تو از چه می جویند و زده فدا آیه الله زجه و ملامت رسیده ازین دوره تا دفا و تکوین عبایه یعنی غنیمه هیلدی و کیم سالانه
 اقا حفتریزه و زنده رسه ریگیر سمنواتل غلغلان اعلم جوامع و نه درسی هیلدی عوا حبس ایدی و تقویر که ره ترقیه عرقیو ایلدیم افاده و لغز هیلدی
 صحه و جویته او اولدیغ حاله کی قطعه نمدی دایم هم هم بهیچ اولمیه اولدیج امر لادم عقده صدقه اولدیج ایچکلا اولدیغ حاله ایچکلا
 م

عقود یعنی که کبریا که
 عقده حاجی نرزار اولان آسته نکر آسته کبار کوفین بکدر و عقده و عقل موالی ترین باقان دایم هم ایچکلا کیفیت سار دردی ایچکلا تابع داره است اولان
 کیم کیم کوفی بیخایه بکیم نار عالی حضرت یومی اولدیجی اقا اولان نه معاینه و تقیاست کیم ابا اولدن کیم بردی ادرزینه خلو کوفی ایا هم اولدیج کیم کیم
 نهست نرزار قوریم برک اولدیجی با ان آسته اولان بودیه فرود آه اولدیجیت ایچکلا عقده اولوب قطع البوست اولدیجی کیم کیم کیم
 بو بس صورت شریفه سی موانست الیزیم هم کیم
 اولدیجی نرزار کیم
 حضرت سن اولدیجی کیم
 کیم کیم

İrâde Meclis-i Mahsûs, nr., 1319

Taraf-ı Vâlâ-yı hazret-i fetvâ-penâhî'ye,
Ma'rûz-ı bende-i dîrîneleridir ki:

Paris'de bir mahalde görülüb ma'lûmu'l-mikdâr lira ile bi'l-iştira bu tarafa getürmüş olduğu nâme-i nâmî-i hazret-i Nebevînin mu'âyenesi istid'âsıyla Fransua Perpenyan'ın rikâb-ı kamer-tâb-ı cenâb-ı cihânânîye takdîm eylediği arzuhâl manzûr-ı sâmi-i fetvâ-penâhîleri buyrulmak üzere leffen irsâl kılınmağın ve Encümen-i Vükelâ'da dermeyân olunduğu üzere nâme-i âlî-i mezkûrun mu'âyenesi için Hazîne-i hümâyûn vekîli sa'âdetlü ağa hazretlerinin dâ'iresine ders vekîli semâhatlü efendi hazretleri i'zâm buyrularak ve Sarây-ı hümâyûn hocası efendi dahî berâber bulunarak tedkîk_t-ı amîka icrâsıyla ifâde-i vâkı'a rehîn-i merkez-i sıhhat u sübût olduğu halde keyfiyyetin iş'ârî vâbeste-i himem-i aliyeye-i meşîhat-penâhîleri olmağın ol-bâbda emr ü irâde hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 18 Rebî'ü'l-evvel sene [1]283 (31 Temmuz 1866) ve fî 19 Temmuz sene [12]82.

Ma'rûz-ı dâ'î-i kemîneleridir ki,

Mak_m-ı âcizîye şeref-vârid olan işbu tezkire-i sâmiye-i vekâlet-penâhîleri ve melfûf-ı arzuhâl mü'eddâsı karîn-îk_n-ı dâ'iyânem olmuştur. Keyfiyyet müşâr u mûmâ-ileyhime bi't-tebliğ dâ'ire-i müşârûn-ileyhâda geçen Cum'a günü ictima' iderek nâme-i âlî-i hazret-i Nebevî olduğu iddî'a olunan nâme mu'âyene ve tedkîkât-ı amîka icra olundukda egerçi deri üzerine hatt-ı kûfi ile muharrer olmasına ve ba'zı mahallinin fersûde bulunmasına nazaran kadîm bir şey olduğu nümâyân olmuş ise de bu bâbda şurût-ı isnâd u rivâyet bi'l-külliyeye mefkûd olup, munkatf'u's-sübût olduğundan başka Hâris b. Ebî Şemir Gassânî'ye irsâl buyrulup sûret-i şerîfesi *Mevâhibü'l-ledünniyye*'de⁵⁶ muharrer ü mebsûd olan nâme-i âlî-i hazret-i hilâfet-penâhîye ba'zı kelîmât ve hurûfî gayr-ı muvâfık görülmüş olmağla nâme-i mezkûrun nâme-i sa'âdet-Nebevî olduğu şer'an rehîn-i merkez-i sübût u sıhhat olamadığı ve bu halde nâme-i sa'âdetdir denilerek kavîyyen hükm olunamayacağı müşâr u mûmâ-ileyhim tarafından ifâde ve mezkûr arzuhâl takdîm ü i'âde kılınmış olmağla ol-bâbda emr ü irâde hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 15 Rebî'ü'l-âhır sene [1]283 (26 Ağustos 1866).

Mehmed Refîk

⁵⁶ Şahabe'd-dîn Ebî Abbas Ahmed b. Muhammed el-Gassalânî (ölümü h. 923), *el-Mevâhibü'l-ledünniyye bi'l-Menhü'l-Muhammediye*, ter. Abdülbâki (Şair Bâki), İstanbul Üniversitesi Yazmalar Kütüphanesi, nr., 7356 (tarihsiz), I, vr. 155b.

بدر کمال
بازگشت داری

بوسه اندم بر فراز آنکه برون بر زاده جید شکت عیاش بعد الممانه لاجل الحفظ خزیه
هجره کورده اولاد نامد سعادت طویله فرقی فراتره اعطاس لازم کلامه اقره خزیه
جلید مایه بوسه عطف طفله دره باریک عالمه بر زاده سینه مایه تبع فقه ادرین
عالمه فرقه اعطاس مقفله اقره هجره در باریک معاند لاجل آنکه افره ستمر نسبت افره
اولوب مارالذکر طفله دره باریک افره سینه مایه نام بعضی ذمه سینه صبر بره همه کلمات
مؤرخه بونفر زمانه صدق ادرین کی افره صوره مکرراً مقفله جیل صلاصه عیاش بونفر شاه
رضی برباع استعما دوقی و مجاره در مایه جیانه طبعی اهد بوقصص حقه ذمه عیاش جیه اقره
معلیانه ماکه ارضی در طار ارضیه ذکا افره ند سعاده طویله فرقه اعطاس لازم کلامه اقره
نقدیا در باریک ادرین فرقه ادرین فرقه ادرین فرقه ادرین فرقه ادرین فرقه ادرین
ز بولده مجا کله در مایه جیانه افره بوزار عیاشه عیاشی مقفله افره سینه طفله
علاصه افره ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین

استونکره علیه داد بولدن سینه اولان ادره سینه جناب خلایقناهی دشمه انقان عاجز انیم
مالک خزینه سینه اوله بر اقره اعطاسی نصر ایدرین بیانه بولنه نظراً بونک اول وقت خزیه
مذکوره دره ویرس ادری و شاید سوم اولنما سینه اینه انکده برسدن نشات المی لازم کلوزیه
خدمت صداره ما بورت عاجزی حکام بوزیلا تارخون اوج سینه صکره اولمبله کون بولدر اقره
ویرلدیکه و کرام اعطاسی تاخر اجمع اینه سینه و قوف کتری اول مایه طبعی اول وقت افره صوره
کلنج ما بورت بولدیجی اوانده اوله بر فراز طرفه طرف عاجزی طوخر برده طوخری
بر کون مراجعت و قوه لاسر اولوب هر تکه طصان افره تارخنده تاسیس بولان و دستورک
ذیل بولدن برنده دخی سدرج بولان قاعده حکمییه هر مصوبک درجه اولیده عالی اولدی
نظارت و دائره جیه ایقار بدقیقاً بله نتیجه سیک اول نظارت و دائره تک علامه و ایقار
باب عالی بلدی بولسی ماره تک مرعنه دقت اولد بولدن شاید بوقاعده بی مرتوم دخی
سعلق اولدیجی دائره واسطه سله مراجعت المی اینه اسیک اولیاق و ایجاد حقه ه
خارجیه و مایه نظارت جیله لریک مقام صدارتله مجاره لری سقا اجمع ادری و اوراق
و قید لری باب عالی و دائره لریه محفوظ بولسی لاجل آنکه بولدن افره مراجعت حقیقی
سینه ایدرینکی وارد خاطر ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین ادرین
صدر ساین

Yıldız Sarây-ı hümâyûnu

Baş-kitâbet Dâ'iresi

Bundan akdem bir Fransızın elinde bulunub dâ'ire-i celîle-i Meşihat-ı aliyyece ba'de'l-mu'âyene lieclî'l-hıfz Hazîne-i hümâyûna gönderilmiş olan nâme-i sa'âdetden dolayı merkûm Fransıza i'tâsî lâzım gelen akçanın Hazîne-i celîle-i Mâliyyece tesviyesi hakkında doksandört tarihinde Bâb-ı âlî'ye bir irâde-i seniyye-i mülûkâne tebliğ kılınmış olduğu hâlde merkûma i'tâsî muktezî akça henüz verilmeyerek mu'âmele-i lâzımının icrâsına şimdi teşebbüs olunmuş olup, mâru'z-zikr doksandört tarihli irâde-i seniyye-i mülûkânenin tebliği zât-ı sâmi-i hidivîlerinin Baş-kitâbet me'mûriyetinde buldukları zaman masârîf olduğu gibi andan sonra mükerreren makâm-ı celîl-i sadâret-i uzmâda buldukları esnâda dahî bu bâbda istid'â vukû'u ve muhâbere vü mu'âmele cereyânı tabî'î olmasıyla bu husûs hakkında zât-ı âlî-i fehîmânelerince ma'lûmât-ı mükemmele olacağı der-kâr olduğundan zikr olunan nâme-i sa'âdetden dolayı merkûma i'tâsî lâzım gelen akça mukaddemâ verilmemiş midir? Verilmemiş ise ol-bâbda merkûm tarafından bir gûne talep ve istid'â vukû' bulmamış mıdır? Ve bu bâbda ne yolda muhâberât ve mu'âmelât cereyân eylemiştir. Buralarının arz-ı atabe-i ulyâ kılınması muktezây-ı irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhîden olmağla ol-bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir. Fî 17 Ramazân sene 1307 (6 Mayıs 1890) ve fî 24 Nisan 1306

Ser-kâtib-i hazret-i şehri-yârî

Bende

Süreyyâ

İşbu tezkire-i aliyye-i dâverîlerinden müstebân olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî rehîn-i ibkân-ı âcizânem olmuştur. Mâliye Hazînesi'nden öyle bir akça i'tâsî tekarrür itdiği beyân buyrulmasına nazaran bunun ol-vakt Hazîne-i mezkûreden verilmiş olması ve şâyed tesviye olunmamış ise ânın da bir sebebden neş'et eylemesi lâzım gelür ise de hizmet-i sadârete me'mûriyet-i âcizî hikâye buyrulan târîhden üç sene sonra olmasıyla gerek böyle bir akça verildiğine ve gerek i'tâsî te'ehhür etmiş ise sebebine vukûf-ı kemterî olamamak tabî'î olarak andan sonrasına gelince; me'mûriyette bulunduğu o anda öyle bir Fransız tarafından taraf-ı âcizîye doğrudan doğruya bir gûne mürâca'at vukû' bulmamış olub, çünkü doksantı târîhinde te'sîs olunan ve *Düstûr*'un zeyillerinden⁵⁷ birinde dahî münderiç bulunan kâ'ide hükmünce her maslahatın derece-i evveliyede âid olduğu nezâret ve dâ'irece ifây-ı tedkikâtıyla netîcesinin ol nezâret ve dâ'irenin ilâve-i re'yi ile Bâb-ı âliye bildirilmesi mâddesinin mer'iyetine dikkat olunduğundan şâyed bu kâ'ideye mebnî merkûm dahî müte'allık olduğu dâire vâsıtasıyla mürâca'at eylemiş ise işin evveliyâtı ve icâbı hakkında Hâriciye ve Mâliye Nezâret-i celîlelerinin makûm-ı sadâretle muhâbereleri sebkât etmiş olmak ve evrâk ve kayıtları Bâb-ı âlî'de ve dâ'irelerinde mahfûz bulunmak lâzım geleceğinden anlara mürâca'atla hakîkatı tebeyyün edeceği vârid-i hâtır olmağın ol-bâbda emr ü irâde efendim hazretle-
rinindir. Fî 17 Ramazân sene [1]307 (6 Mayıs 1890) ve fî 24 Nisan sene [1]306

Sadr-ı sâbık

Said

⁵⁷ "Nezâretlerle Devâirden Sadârete Yazılacak Tezkirelere Dâir Tezkire-i Sâmiye" için bkz. *Düstûr*, 1. Tertip zeyli, I, 12-13.

قلمه اشمه
 برانزنگ الله بولوب داره سنجي بمعالمانه ايجل حفظ قيه هم بونه كونه سبه اوله نامه سهارتايم حفظه على كرمه وجهه بك حفظ رسته ستر ايديم
 كرمه سوره جيله فدرتو كرمه سوره كورديا و قوم و نرسره اعطس لازم كلام باغ فقط ايجا سترضا راولوب تذكره فطيه حفظه بيلغ اولانه
 اردو زانه هم بونه صاب باره حركه نيقا مجلس شخصي و كلام جريانه ايمه تذكره حاووقه فترانه حفظه لقا همه و تقويم فقط ندره حوا فطيه سوره
 هله و علمه امانه فطيه فلا فطيه سترضوح و صدره جويوز ايشكم صليع انقاز ايمه بيلغ بيليم تذكره نادره شمع فطيه اشمه
 لاه مع الاصله اشمه الله
 صد اعلم
 كالمه

Yıldız Sadâret Resmî,
nr., 52/29, lef 1

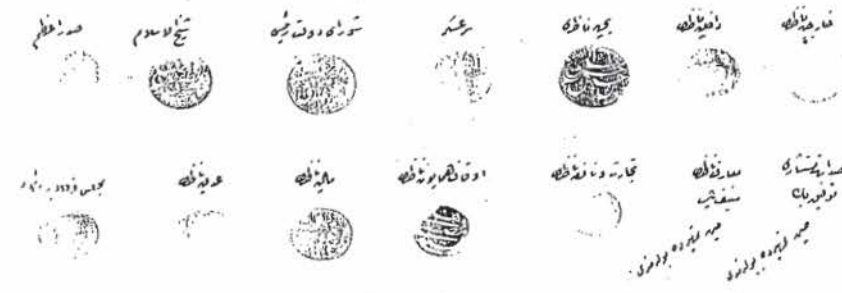
Devletlü efendim hazretleri,

Bir Fransızın elinde bulunub, Dâ'ire-i Meşihatce ba'de'l-mu'âyene li-ecli'l-hıfz Hazîne-i hümayûna gönderilmiş olan nâme-i sa'âdet ile Hazret-i Ali *kerema'l-lâhu vecheh* hatt-ı dest-i şerifleriyle muharrer sûre-i celfile-i Kadr nüsha-i kerîmesinden dolayı merkûm Fransıza i'tâsı lâzım gelen mebâlîğ hakkında âhıran şeref-sâdır olup, tezkire-i husûsiyye-i devletleriyle tebliğ olunan emr ü fermân-ı hümayûn-ı cenâb-ı padişâhî hükmüne tevfi-kan Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ'da cereyân iden tezkireyi hâvî kaleme alınan mazbata leffen arz ü takdîm kılınmağla münderecâtı husûsunda her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî şeref-sünûh u sudûr buyrulur ise hükm-i celfî infâz idileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim. Fî 15 Rebî'ü'l-evvel sene [1]308 (29 Ekim 1890). Fî 17 Teşrîn-i evvel sene [1]306

Sadr-ı a'zam
Kâmil

بروندند اقامت بر طرفين انچه بر طرفيه اوله... [The text continues with a detailed account of a journey or event, mentioning various locations and circumstances.]

Handwritten text or labels accompanying the stamps, possibly identifying the individuals or institutions associated with each seal.

Yıldız Sadâret Resmî, nr., 52/29, lef 2

Bâb-ı âlf
Meclis-i Mahsûs

Bundan akdem bir Fransızın elinde bulunub, Dâ'ire-i Meşihatce ba'de'l-mu'âyene li-ecli'l-hıfz Hazîne-i hümayûna gönderilmiş olan nâme-i sa'âdetden dolayı merkûm Fransıza i'tâsı lâzım gelen akçanın Hazîne-i celîle-i Mâliye'den tesviyesi hakkında doksandört tarihinde şeref-sâdır olub, Bâb-ı âlf'ye tebliğ olunan irâde-i seniyye hükm-i münîfinin henüz icrâ olunmadığından kuyûda mürâca'atla bu mâdde hakkında cereyân iden mu'âmelenin iş'ârına dâ'ir Hâriciye ve Mâliye Nezâretleri'ne tebliğ kılınan irâde-i seniyye üzerine nâme-i şerîf-i mezkûr ile Hazret-i Ali *kerema'l-lahu vecheh* hatt-ı dest-i şerîfleriyle muharrer sûre-i celîle-i Kadr nüsha-i kerîmesinden dolayı talep olunan dörtbin lira ile nişân-ı âlf hakkında Fransa Sefareti'nden evvel ve âhur verilen tekâfir tercemelerinin makâm-ı sadârete gönderildiği ve hazînece bu mâddeye dâ'ir bir güne kayd bulunamadığı nezâret-i müşârün-ileyhümâdan cevâben arz u iş'âr olunduğundan bu bâbda ma'lûmât-ı sâbıkaları cihetiyle sadr-ı sâbık Sa'îd Paşa ile bi'l-muhâbere ne yapılmak lâzım gelür ise icâbının müzâkeresiyle kararının arzı hakkında şeref-müte'allik buyrulan irâde-i seniyye-i mülûkâneyi mübelliğ tezkire-i husûsiye ve ol-babda müşârün-ileyh Sa'îd Paşa ile muhâbereyi şâmil tezkire meyâne-i bendegânemizde mutâla'a ve icâb-ı keyfiyet te'emmül ü müzâkere olundu.

Paşa-yı müşârün-ileyhin vârid olan cevâbı me'âli bu iş hakkındaki ma'lûmâtlarının Bâb-ı âli'ce olan kuyûdâta tâbi' olduğu beyânından ibâret olmasına ve ol-bâbda istihsâl olunan ma'lûmât-ı kuyûdiyeye göre zikr olunan nâme-i sa'âdetin doksandört tarihinde makâm-ı meşihat vâsıtasıyla huzûr-ı âliye ref' ü i'tâ olduğu ve bunun için i'tâsı iktizâ iden akçanın Hazîne-i hümayûn'da mahfûz mevki'-i ihtirâm olanlarla mutâbakatı bi't-tahkîk sâbit olduğu halde Hazîne-i Maliye'den i'tâsı 26 Receb sene 94 tarihiyle tezkire-i husûsiye ile tebliğ olunan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî iktizây-ı âlisinden idüğü anlaşılmiş ve izâhât-ı vâkı'aya nazaran Fransa Sefâreti tarafından zikr olunan nâme-i sa'âdet Fransua Perpenyani tarafından beş bin liradan ziyâde bir meblağ mukâbilinde mübâya'a olduğu halde bunun ol-vakt dört bin lira bedel ile taraf-ı eşref-i cenâb-ı pâdişâhîye i'tâsına muvâfakatı memâlik-i şâhânece ba'zı imtiyâzât der-uhde iderek bundan istifâde edebileceği ümîdinden münba'is bulunmuş ise de buna dahı muvaffak olamadığı ve kendüsünün bundan dolayı istidâne eylediği akça için bir çok fâiz vermekde bulunduğu cihetle mukaddemâ muvâfakat eylediği dörtbin liranın şimdiye kadar işlemiş olan fâiziyle berâber tesviyesi talebinde olduğu ve zikr olunan nâme-i sa'âdeti daha ziyâde bedel ile İngiltere Müzesi iştirâya tâlib olduğunu mûmâ-ileyh Perpenyani beyân etmekde bulunduğundan nâme-i âlf-i mezkûrun istirdâdına dahı muvâfakat ideceği ve eğer mûmâ-ileyh Perpenyani'ye beşbin lira verilür ise kendüsünün iskâtına çalışılacağı ifâde olunmuş ve icâb-ı hâl lede'l-müzâkere mezkûr nâme-i sa'âdetin Hazîne-i hümayûn'da mahfûz mevki'-i ihtirâm olanlarla mutâbakatı meclis-i bendegânemizce mechûl ise de bu nâm ve ünvan ile ahz u hıfz olunub, aradan dahı bir hayli vakt geçmiş olduğundan

nâşî şimdi dörtbin liranın ma'a fâiz i'tâsı bir çok şeye bâliğ olacağı mülâbesesiyle zikr olunan beşbin liranın tesviyesiyle mûmâ-ileyhin iskâtı veyahud nâme-i âlî-i mezkûrun i'âdesi hakkında her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyrulur ise hükm-i münîfinin infâzı tezekkür kılınmış ise de ol-bâbda ve kâtibe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir. Fî 15 Rebîü'l-evvel sene [1]308 (29 Ekim 1890). Fî 17 Teşrîn-i evvel sene [1]306

Hâriciye Nâzırı Sa'id Paşa	Dâhiliye Nâzırı Münir Paşa	Bahriye Nâzırı Hasan Hüsnü Paşa	Serasker Ali Sâ'ib Paşa
Şûrây-ı Devlet Reîsi Arif Paşa	Şeyhülislam Ömer Lütfî Paşa	Sadrızam Kâmil Paşa	Sadâret Müsteşarı Tevfik Bey (hîn-i temhîrde bulunamadı)
Ma'ârif Nâzırı Münif Paşa (hîn-i temhîrde bulunamadı)	Ticâret ve Nâfi'a Nâzırı Mehmed Râ'if Paşa	Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı Zihnî Paşa	
Mâliye Nâzırı Agob Paşa	Adliye Nâzırı Rıza Paşa	Meclis-i Vükelâya me'mur (-----)	

فانه بعد سطر و انوار بر بنامه بر سبب بر بنامه بر سبب از سطر در زده ششوی بعد از سطر قوتی که به کوه کوه که در سطر
 حفظ علی کرم الله وجهه و جهنت فلا دست ستر بر سطر سوره صید در کوه ستر بر سطر طوبی رتوت حبس بک در سطر در زده
 قوسه در سطر سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر
 اسه اصفی بسمه و کبره قدانیه و بیلانیه و ... در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر
 بسط مذکورن تا فر تا بر سطر طوبی را صفت از سطر سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر
 نامه عام مذکورن استایه بر سطر سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر
 بر سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر
 اینست بر سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر
 سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر
 ارضای سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر
 به سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر
 حکم علیه نظام از سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر در سطر

صد رطل و باران
حله

Yıldız Sadâret Husûsî, nr., 257/64, lef 1

Bâb-ı âlî

Dâ'ire-i sadâret

Amedî-i Dîvân-ı hümâyûn

Fransa tebe'asından Fransua Perpenyan yedinde bulunub, bundan akdem Dâ'ire-i Meşihatce ba'de'l-mu'âyene Hazîne-i hümâyûna gönderilmiş olan nâme-i sa'âdet ile Hazret-i Ali *kereme'l-lâhu vechehin* hatt-ı dest-i şerîfleriyle muharrer sûre-i celfle-i Kadr nüsha-i şerîfesinden dolayı merkûmun talep etmekte olduğu akçanın tesviyesi Fransa Sefîri tarafından mükerreren talep ve iltimâs olunması üzerine buna müte'allik evrâk lede't-tedkîk merkûma beşbin lira i'tâsıyla kendüsünün ıskâtı hakkında Meclis-i Vükelâca kaleme alınan mazbatanın 15 Rebîü'l-evvel sene [1]308 târihinde arz u takdîm kılındığı anlaşılmıştır. Fransa Sefîri meblâğ-ı mezkûrun te'ehhür-ı te'diyesinden dolayı mürâca'atla iltimâs-ı sâbıkı musırâne tekrâr itmekde olunduğuna ve evrâk-ı mezkûre meyânında bulunan bir tezkire-i meşihatde nâme-i âlî-i mezkûrun emsâliyle bi't-tatbîk sahih ü sâlim olduğu tahakkuk iderek merkûmun dörtbin liraya irzâ edilmiş olduğu gösterilmesine mebnî bu mikdâr ile tesviye-i maslahat olunmasına teşebbüs kılınmış ise de aradan hayli vakt geçmesinden ve şimdiye kadar dörtbin lira üzerine birçok fâiz işlemek lâzım gelmesinden dolayı esasen beşbin lira için dahî pek de sûret-i kat'iyede rûy-ı kabûl gösterilmemekde olmasına ve Meclis-i Mahsûs-ı Vükelânın ma'lûm olan kararına nazaran bu işin beşbin altundan noksânına bitürülmesi me'mûl olmadığından bu bâbda sarf-ı ikdâm ile mumâ-ileyh o mikdâra irzâ ile müsted'iyât-ı vâkı'aya nihâyet verilmesi münâsib görünmüş olmağla sûreti leffen takdîm olunan mazbata-i mezkûrede münderiç ü ma'rûz olduğu üzere beşbin lira i'tâsıyla merkûmun ıskâtı veyahud nüsha-i şerîfe-i mezkûre ile nâme-i âlînin i'âdesi husûsunda her ne vechle emr ü fermân buyrulur ise hükm-i âlisi infâz olunur efendim.

Fî 13 Şa'bân sene [1]309 (12 Mart 1892). Fî 29 Şubat sene [1]307

Sadr-ı a'zam ve Yâver-i ekrem
Cevâd

فرانس تهبه سنده فرانسوا پرپنیاں بدینے برلینا برسنه لدرم راسه سنجی بعد العایه بیجی ولیم دلیان تکفیه ایبرن
 خزینه الهیوت کونه رسته اولدو نامه سعادتمندیم هجرتی کرم له وجه نیک خط زنت سرنه برتم بخره سوره صده
 قدره نکه سرفه سنده طو لوی مرقومان طلبه ایکنه دلیان ایتمه نکه نسوم سی فرانس سفیری طرفیه فکر را ایتمی اولدو
 دلیان معلومه ادرانه لدری لدرجه مرقوم نسیم بینه لیرا اعقبه لیرا اسطفا بحس مخصوص وکلا قرار واقعه اقصیه سنه
 اولدین اکلوجیه سفیر مایله دهن تقسیمه مشکله نهالی فالما مقده اولدین مرقوم بوجه معروفه سیم بیک
 لیرا اعقبه لیرا اسطفا و رانودنجه شریفه نیکجه راسه نامه عابنه عاده سی ۱۴ صا لیشی تاریخه عصبه
 واسطه لدرولسیدی سفیر مایله ادر بوکره دهن مراجعته دینلن نیکجه ناصر نادر نسیم سطحیه ایتمه بوقیه
 مزاینه دیرلی ایتمن تکرار اتمه اولدند عصبه واسطه لیرا سینه حقیقه هکنه دهن لدر و فتم بوقیه لیرا
 حکم حلیه انفاذ دلیان ایتمم راه کتبه لیرا ایتمه لیرا اسطفا صدراعظمی لیرا لدرم
 خطها

مینلن نیکجه دیرله اولدین خط بولدیقه دیر بولدیقه دیر بولدیقه تقصیر و عصبه سق جواب بار لدر ایتم

عبدالموکی
 بریا

Yıldız Sadâret Husûsî, nr., 263/24

Bâb-ı âlî

Dâ'ire-i sadâret

Amedî-i dîvân-ı hümâyûn

Fransa tebe'asından Fransua Perpenyan yedinde bulunub, bundan akdem Dâ'ire-i Meşihatce ba'de'l-mu'âyene sahîh ü sâlim olduğu tahakkuk ederek Hazîne-i hümâyûn'a gönderilmiş olan nâme-i sa'âdet ile hazret-i Ali kereme'l-lahu vecheh hatt-ı dest-i şerîfleriyle muharrer sûre-i celîle-i Kadr nüsha-i şerîfesinden dolayı merkûmun taleb itmekte olduğu akçanın tesviyesi Fransa seffri tarafından mükerreren iltimâs olunmasına ve buna müte'allik evrâk lede't-tedkîk merkûma beşbin lira i'tâsıyla iskâtı Meclîs-i Mahsûs-ı Vükelâ karâr-ı vâkı'ı iktizâsından olduğu anlaşılıub seffir-i müşârûn-ileyh dahı tâ'kîb-i maslahatdan hâlf kalmamakda olmasına mebnî merkûma ber-vech-i ma'rûz beşbin lira i'tâsıyla iskâtı veyâhûd nüsha-i şerife-i mezkûre ile nâme-i âlfînin i'âdesi 13 Şa'bân sene [1]309 târîhinde arz u istîzân

olunmuş idi. Sefîr-i müşârûn-ileyh bu kerre dahî mürâca'at ve meblağ-ı mezkûrun te'ehhür-i te'diyesinden şikâyet ile bu husûsa nihâyet verilmesi iltimâsını tekrâr etmiş olmağla arz u istîfzan-ı sâbık hakkında her ne vechle emr ü fermân buyrulur ise hükm-i celîli infâz olunur efendim. Fî 6 Muharrem sene [1]310 (30 Temmuz 1892) fî 18 Temmuz sene [1]308

Sadr-ı a'zam ve Yâver-i ekrem

Cevâd

Meblağ-ı mezkûrun verilmiş olduğu tahattur buyrulduğundan verilüb verilmediğinin tahkîk ü arzı hakkında cevab yazılmışdır. Fî 7 Muharrem sene [1]310 (31 Temmuz 1892)

Abd-ı memlûkleri

Süreyyâ

Handwritten Ottoman Turkish text, likely a response or official document, written in a cursive script. The text is dense and covers most of the lower half of the page. It appears to be a detailed reply to the concerns mentioned in the typed text above, discussing the payment of the mentioned amount and the status of the affairs.

Yıldız Sadâret Husûsî, nr., 266/93

Bâb-ı âlî

Dâ'ire-i sadâret

Amedî-i Dîvân-ı hümâyûn

Fransa tebe'asından Fransua Perpenyanî yedinde bulunub, mukaddemâ Hazîne-i hümâyûna gönderilmiş olan nâme-i sa'âdet ile Hazret-i Ali *kerema'l-lahu vechehû ve radiya'l-lahu anhu*n hatt-ı dest-i şerîfleriyle muharrer sûre-i celfî-i Kadr nüsha-i mübârekesinden dolayı merkûmun taleb eylemekte olduğu akçanın kendüsüne verilmiş idüğü tahattur buyrulmakda olduğundan verilüp verilmediğine dâ'ir tahkîkât-ı mükemmele icrâsıyla netîcesinin arzı muktezây-ı irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhîden bulunduğu tezkire-i husûsiye-i devletleriyle tebliğ kılınmasına mebnî bu mâddeye müte'allık ba'zı evrâk buldurularak mutâla'a ve Mâliye ve Hazîne-i Hassa-i şâhâne Nezâret-i behiyyeleriyle de muhâbere olundu. Tetkîkât-ı vâkı'a netîcesine nazaran 1283 târîhinde merkûm Fransua Perpenyan'ın nâme-i nâmî-i hazret-i Nebevî olması i'tibâriyle Paris'den getürmüş olduğu nâmenin Bâb-ı Vâlâ-yı Meşîhat-penâhîce bi't-tedkîk bunun nâme-i sa'âdet-i cenâb-ı risâlet-penâhî olduğuna hükm olunamayacağı bildirilmesi üzerine, ol vakt bâ-irâde-i seniyye kendüsüne cevâb verilmiş olduğu halde 1293 senesinde merkûmun yedinde bir kıt'a nâme-i celfî-i hazret-i Peygamberî bulunduğu istihbâr ile getürdülerek ve tatbîk ve tedkîk edilerek sıhhati sâlim olmasıyla Dâ'ire-i aliyye-i Meşîhat-penâhîce dört bin liraya merkûm râzî edilmiş ve muahharan ol-bâbda birçok muhâberât vukû' bulmuş ise de iş netîce-pezîr olmayub, en sonra 15 Rebû'l-evvel sene [1]308 târîhinde Meclis-i Vükelâ'dan takdîm kılınan mazbatada merkûmun beşbin lira i'tâsıyla ıskâtı arz u istîzân kılınmış idüğü anlaşılmiş ve 1277 târîhinde İngiltereli Alfred Wilkenson'a ve Sardunyalı Lorenzo Necini nâm kimesnelerden alınan nâme-i sa'âdet ile sûre-i celfî-i Kadr nüsha-i şerîfesi için merkûmlara verilen ikiyüzbin kuruştan mâ'adâ Hazîne-i Hassa-i şâhânece kayd ve ma'lûmâta dest-res olunamayacağı Hazîne-i müşârün-ileyhâ nezâret-i behiyyesinin merkûm Fransua Perpenyan'a beşbin lira verildiğine dâ'ir kayd-ı ma'lûmât bulunamayacağı dahı Maliye Nezâret-i behiyyesinin tezâkir-i cevâbiyesinde gösterilmiştir. Binaen-aleyh mezkûr beşbin liranın henüz i'tâ edilmemiş idüğü tahakkuk etmiş olub, 13 Şa'bân sene [1]309 târîhli tezkire-i husûsiye-i senâverî ile de arz-ı huzûr-ı âlî olunduğu üzre bu maddenin vaktiyle kararlaştırılan dörtbin lira ile tesviyesine teşebbüs olunmuş olduğu hâlde aradan hayli vakt geçmesinden ve şimdîye kadar dörtbin lira üzerine birçok fâ'iz işlemek lâzım gelmesinden dolayı esâsen beşbin lira için dahı pek de sûret-i kâtı'ada rûy-i kabûl gösterilmemekle berâber Fransa sefâretince her-bâr su'âl ve ta'kîb-i keyfiyyet olunmakda olduğundan şu takdîrde merkûmun beşbin liraya irzâya sarf-ı ikdâm ile bu mikdâr akça bi'l-i'tâ mürâca'at-ı vâkı'aya nihâyet verilmesi veyâhüd nâme-i âlî ile nüsha-i şerîfe-i mezkûrenin kendüsüne i'âde edilmesiçün her ne vechile emr ü fermân buyrulur ise hükm-i celfî infâz olunacağı der-kâr olmağın hâk-i pâ-yı hümâyûn-ı şâhâneye arzı mütemennâdır efendim. Fî 15 Rebû'l-âhr sene [1]310 (5 Kasım 1892) fî 24 Teşrîn-i evvel sene [1]308

Sadr-ı a'zam ve Yâver-i ekrem

Cevad

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين
 والصلاة والسلام على
 سيدنا محمد وآله
 أما بعد
 فإني قد أتيتكم
 بكتاب من كتب
 الحكمة والسياسة
 وهو كتاب في
 فنون الحرف
 والخطوط
 والرسوم
 والصور
 والآلات
 والمكينات
 التي كان
 يتعمق فيها
 الملوك والأمراء
 في زمانهم
 من أجل
 كثرة الحرف
 والخطوط
 والرسوم
 والآلات
 والمكينات
 التي كان
 يتعمق فيها
 الملوك والأمراء
 في زمانهم
 من أجل
 كثرة الحرف
 والخطوط
 والرسوم
 والآلات
 والمكينات

Yıldız Sadâret Husûsî, nr., 278/39, lef 1

Bâb-ı âlf

Dâ'ire-i sadâret

Amedî-i Dîvân-ı hümâyûn

Fransa tebe'asından Fransua Perpenyan yedinde bulunub, mukaddemâ Hazîne-i hümâyûna gönderilmiş olan nâme-i sa'âdet ile Hazret-i Ali kerema'l-lahu vechehû ve radiya'l-lâhu te'âlâ *anhun* hatt-ı dest-i şerîfleriyle muharrer sûre-i celîle-i Kadr nüsha-i mübârekesinden dolayı kendüsüne dörtbin lira i'tâsi vaktiyle kararlaştırılmış olduğu halde aradan hayli vakt geçmiş ve bu âna kadar dörtbin lira üzerine birçok fâ'iz işlemek lâzım gelmiş ise de şimdi beşbin lira verildiği takdirde iskâtına çalışılacağı Fransa sefâretinden ifâde olduğu cihetle her hâlde merkûmun beşbin liraya irzâ edilerek bu mikdâr akça bi'l-i'tâ keyfiyyete nihâyet verilmesi veyâhûd nâme-i âli ile nüsha-i şerîfe-i mezkûrenin i'âde edilmesi 15 RA (=Rebî'ü'l-evvel) [1]308 târihinde Meclis-i Vükelâ mazbatasıyla arz u istîzân olduğu anlaşılmiş olup, bu husûsdan nâşî Fransa sefâretince her-bâr su'âl ve mürâca'at vukû' bulmakda idüğünden ve merkûmun hüviyet ve mahiyeti hakkında vukû' bulan tahkîkâta nazaran kendüsü Latin milletinden ve zevcesi dahi Ninos adası ahâlîsinden olarak müteferrik husûsât ile iştigâl etmekte bulunduğu ve pederinin ismi Perpenyani olduğu hâlde muahharan (i) harfinin hazf olduğu müstebân olduğundan sûreti takdîm kılınan mezkûr mazbata hakkında her ne vechle emr ü fermân buyurulur ise hük-m-i âlîsi infâz olunur efendim. Fî 6 Muharrem sene [1]311 (20 Temmuz 1893) ve fî 8 Temmuz sene [1]309

Sadr-ı a'zam ve Yâver-i ekrem

Cevâd